

Andrej Theuriet-Kristina:

Pravična botra.

gozdnih Argonih, deželi lovcev, starih steklarjev, drvarjev in drugih gozdnih prebivalcev, vedó veliko lepih pripovedk, ki služijo v to, da si z njimi ljudje krajšajo dolge zimske večere od Vseh svetih do cvetoče Velike noči.

Ljudje, ki prenašajo ondi les in oglje na hrbtih svojih mul preko gozdnih sotesk, prenašajo hkrati tudi bajne zgodbe po dolinskih vaseh in jih odlagajo zvečer po gostilnah ob visokem ognjišču, kamor se hodijo gret in kjer pokade kako pipico tobaka ob kozarcu vina. Med drugimi evo naslednje zgodbe, ki sem jih slišal ob takem ognjišču pri »Zlatem solncu« v neki decemberski noči, ko se je sneg kopicil na okna in zametaval ceste.

* * *

Nekdaj je živel rešetar. Rešetarji so rokodelci, ki stanujejo v gozdu ob kupih lesá in izdelujejo ondi razne potrebščine iz bukovine ali javorine, n. pr. žlice, lesene zajemalke, lesene sklede, rešeta in druge lesene posode, da jih potem prodajajo kmečkim gospodinjam. Ta posel ne prinaša dosti dobička, in ob njem se nihče ne valja po zlatu. Naš rešetar, ki mu je bilo ime Makvarij Dudu, je imel mnogo truda, da se je pretolkel od enega konca leta do drugega, posebno še, ker se je oženil s hčerko nekega gozdarja, ki mu za doto ni prinesla nič drugega kot dvoje rok in dvoje lepih oči. Po preteku enega leta je pa imel debelega dečka, ki je bil zelo močan in živ ko veverica. Tedaj si je mislil Dudu: »Če ne morem dati otroku ničesar, mu moram preskrbeti vsaj krstno botro, ki ga bo ščitila in mu stala ob strani, ko mene več ne bo. Toda predvsem velja, da bo oseba, ki mu bo dala ime, pravična, poštena in odkritosrčna; kajti le osebam takih lastnosti človek lahko zaupa.«

Ko se je odločil, je zapustil svojo kočó in se napotil preko gozda. Ko je koračil ob »Visokem jezdišču«, je videl, da se mu bliža gospa, oblečena v rdečo obleko in ogrnjena z modrim plaščem. Imela je na glavi krono iz umetnih rož in je nosila zlat relikvijarij v svoji roki.

»Dober dan, dobri mož,« mu je rekla. »Kam pa greste tako zgodaj?«

»Grem, gospa, da poiščem botro svojemu novorojencu.«

»Res? No dobro, li hočete mene? Na razpolago sem vam.«

»Najlepša hvala, dobra gospa; samo pošteno in pravično osebo hočem imeti.«

»Onda vzemite mene; ne bo vam žal... Sveta Heloída sem, patrona vaše fare.«

»Sveta Helgida? ... Vi da ste pravična oseba? — Ne, ne, dobra gospa, ne morem vas vzeti!«

»In zakaj ne?« vpraša svetnica razočarana.
 »Zakaj ne? Takoj vam povem. Postavili so vas v lepo kapelico v naši cerkvi, da bi bili zaščitnica vasi, da bi delili dobrote poštenim in gledali na prste ničvrednežem. Mesto tega se pa ravnate le bolj po svoji volji. Po tem, če ste dobro ali slabo razpoloženi, razdeljujete na desno in levo svoje ljubeznivosti in grejete nje, ki vas prosijo mraza, in dajete dežja njim, ki prosijo solnca. Pozabite pa ubogega reveža, ki dela ko živina, in dajete prednost brezdelnežem, ki ne vedo kaj početi s svojimi desetimi prsti ... Ne, to se meni ne zdi pravično, in vi ne boste botra mojemu fantu. Brez zamere, pa z Bogom!«

In Dudu je obrnil po teh besedah svetnici hrbet in šel dalje ob bregu reke Klaon. Ko se je bližal steklarnici, je zapazil na trati, polni dišečih šmarnic, mlado gospo v beli in zeleni obleki. Imela je poln predpasnik cvetic in bila lepa ko majniško jutro.

»Kam pa greste tako hitro, dobri mož?« je zaklicala.

»Iščem botre svojemu novorojenemu dečku.«

»Ali hočete mene?« mu je rekla uslužno. »Srečna bom, če vam zamorem ustreči.«

»Dal Toda ... iščem poštene in pravične ženske ... Ne, da bi vam zapovedoval, toda povejte predvsem, kdo ste.«

»Jaz sem kraljica Venera ... Jaz dajem lepoto in ljubkost človeškim otrokom. Dajem jim tudi to, kar je na svetu najboljše: ljubezen.«

»Potem vi že niste prava ženska, ki jo iščem.«

»Zakaj vendar ne, predrzneš?«

»Zakaj? ... Ker niste pravični ... Vi dajete ljudem lepoto, tudi takim, ki imajo dušo črno ko dimnik; delate pa tudi grde in pohabljene uboge reveže, ki so polni lepih čednosti ... Kar se tiče ljubezni, mi pa dovolite, da vam povem, da jo sejete brez razsodka v srca. Ne poznate ne pravičnosti ne razsodnosti ... Hodite svojo pot, lepa gospa; ob našem ognjišču se vi ne boste grelil.«

»Kakšna klada!« je zamrmrala gospa Venera in zmignila z rameni.

Dudu je šel dalje in dospel do vzhodja hriba Furs, ravno pred kamen, kjer so obešali hudodelce. Tam je srečal staro ženo, resnega obraza. Nosila je očali in hodila s premišljenimi koraki; v eni roki je držala tehtnico, v drugi pa slonokoščeno paličico.

Gospa je opazovala Duduja preko svojih očal in ga vprašala z rezkim glasom:

»Hoj! Dobri mož, kam?«

»Iščem botro svojemu fantu, ki se je pravkar rodil.«

»Botro? ... No, dobro, poslušaj: Všeč si mi, in pripravljena sem, da držim tvojega fanta nad krstnim kamenom.«

»To je vse preveč časti zame!« odgovori previdno rešetar. »Toda en trenutek! ... Kdo ste? Predvsem potrebujem pravične ženske.«

»Kot nalašč! Boljše nisi mogel zadeti. Jaz sem Pravica sama.«

»Pravica? O dobri Bog!... Torej vi ste, ki predsedujete sodnim stolom, da razsojate pritožbe tožiteljev? Vi ste, ki obsojate obtožence, ali jih pa izpuščate bele ko sneg?«

»To sem jaz!«

»Dovolj! Midva se ne bova botrinila... Zdi se mi, da vi kljub svojim očalom ne vidite dostikrat jasno... Večkrat pošljete kakega nedolžnega na morišče in izpustite krivičnega. Večkrat tudi, pravijo, zaidejo v nemilost ljudje, ne ker so se pregrešili, ampak ker ne mislijo tako ko vi. In to imenujete pravico? Ne, ne in tisočkrat ne! Vi niste botra, kot jo jaz rabim! Ničesar skupnega nočem imeti z vami!«

»Potepuh! ti zabavljaš pravici...? Čakaj, takoj ti pokažem...«

Toda Dudu je imel dobre noge in bil je že daleč. Medtem, ko je bežal, pa je zašel s ceste na travnik in trčil z glavo ravno ob zid pokopališča.

V tem hipu pa je zagledal, kako se dviga proti njemu žena, oblečena v belo tančico in s koso na rami. Tančica ji je pokrivala obraz. Ko je šla, so rezko klopotali njeni udje, kot bi padala toča na streho, in s hripavim glasom je zakričala rešetarju:

»Tovariš, kam tako hitro?«

»Iščem botro svojemu novorojencu.«

»Ali hočeš mene?«

»Veš... Iščem žene, ki je pravična.«

»Nikjer ne boš dobil bolj pravične, kot sem jaz.«

»Vsak mi pravi tako. — Kdo ste?«

»Smrt.«

Dudu se je nekoliko zamislil in nato odgovoril:

»Res, da, vi ste pravični, in nihče nima prednosti pri vas! Mlad ali star, bogatin ali bosopetec, berač ali gospod, princ ali kmet, vsakega pograbite, ko je ura, brez razlike. In ne solze ne kriki vas ne morejo omehčati, in nič vas ne podkupi, ne obljube zlata ne srebra. Vi potrkate na vsaka vrata. In ko ste zaveleli: »Stopaj!«, je treba iti. To drži, res, vi ste pravični, in človek se lahko zanese na vas... Moja ljuba, vi boste botra mojemu dečku. Pojdite z menoj!«

In Dudu se je napotil proti svoji koči, roko v roki z botro, ki jo je izbral svojemu sinu.

Smrt je držala malega nad krstnim kamenom, in po krstu so imeli v koči veliko gostijo, kjer so jedli mnogo slaščic in spili veliko steklenic belega vina in se razveseljevali do pozne noči.

* * *

Preden se je poslovila, je rekla smrt Duduju:

»Pošten človek si, toda zdiš se mi premalo bogat in posel imaš, ki ti ne daje zaslužka. Ker sem sedaj botra tvojemu fantku, in ker mi zaupaš, hočem, da nekega dne tvojemu dečku ničesar ne bo manjkalo. Zato te

naučim posla, ki ti ne bo povzročal kaj truda in ki ti bo donal dosti denarja.«

»Katerega neki?« je vprašal Dudu začuden.

»Posel zdravnika.«

»Jaz zdravnik? Toda ne poznam ne *a* ne *b* in niti podpisati se ne znam.«

»Ne vznemirjaj se radi tega! Glej, takole stori: Ko boš poklican h kakemu bolniku, poglej najprej na konec postelje v gube začinjala. Če me ugledaš tam brez kose, si lahko gotov, da bo bolnik ozdravel. Takrat mu zapiše, kar že hočeš, čeprav čiste vode — ozdravil ga boš. Če pa zagledaš v senci mojo koso, vedi, da ni za bolnika nobene pomoči več. Poklicati treba notarja in duhovnika.«

Rečeno, storjeno. Ko je smrt odšla, si je kupil Dudu črno suknjo, štirioglato čepico, in iz bivšega rešetarja je postal zdravnik. Ni mu manjkalo uspehov: čimdalje bolj pogosto so ga klicali, in začel je tipati žile bolnikom. Po pomoči svoje tovarišice Smrti se ni zmotil nikdar, in če je rekel: Nič nevarnega ni, ozdravili bomo tega moža — so bili ljudje gotovi, da se bo bolnik izmazal. Zato so hodili Duduja klicat trideset milj naokoli, in imel je tem več uspeha, ker so bila njegova zdravila preprosta, in so jih bolniki lahko brez težave zauživali. Zdravil je namreč s čisto vodo. Kljub temu pa je postal slovit radi svojih razpoznav, plačevali so njegove obiske z lepimi luisdorji, in v nekoliko letih je postal milijonar.

Njegov deček je pa rasteł, da se je kar videlo, in se razvijal na vse strani. A Dudu se je staral, in njegovi lasje so siveli. Od časa do časa, ko so jo vodili opravi ki mimo, je Smrt prekoračila gozd in obiskala svojega botranca. Dudu si je sezidal grad na gozdni planoti. Takrat so vrgli petelinca čez ponev, pili najboljšo vino in razdrli kako veselo.

Nekega dne je rekla Smrt zdravniku:

»Kadar grem mimo tega kraja, vselej obiščem tudi tebe; ti pa nisi bil še nikdar pri meni... Treba je vendar, da me enkrat obiščeš.«

»Nič se ne mudi!« je rekel Dudu in se grenko nasmejal. — »Vselej bo prezgodaj, kadar vas bom obiskal. Nimate navade, da izpuščate ljudi, ki so prestopili vaš prag.«

»Umiri se! Ne bom te vzela prej, nego bo bila tvoja ura... Saj veš, kako sem pravična!... Ne boj se torej in pridi enkrat na kosilo k meni.«

. . .

Nekaj dni zatem se je bivši rešetar odločil, da obišče botro svojega sina. Počakal jo je ob robu gozda, kjer je morala mimo, in skupaj sta odšla. Smrt je prekoračila s svojim gostom razsežne puščave, tihe gozde, brezdna polna skal in gorska slemena, deželo, po kateri Dudu ni še nikdar hodil. Tako se je zgodilo, da je imel zdravnik vse razbite noge, ko sta prišla do gole pustinje ob pobočju visoke gore, in skoro ni mogel

več dalje. Končno sta zapazila ob robu pustinje neke vrste grad, ki je bil ves črn, obdan s starim zidom, porastlim z bršljanom.

»Doma sva!« je déla Smrt in potrkala na vrata.

»Ni prezgodaj!« je zajecjljal Dudu, kajti njegove noge ga niso mogle več nositi.

Ko sta vstopila, je pogostila gospodarica hiše svojega gosta z imenitnim kosilom, kjer ni ničesar manjkalo. Potem pa, ko sta se dobro najedla, ga je peljala Smrt na konec neke dolge dvorane. Ondi so se odpirala okna na širok, obzidan prostor, kjer je bilo tisoče in tisoče gorečih sveč, pritrjenih na zemljo. In ker se je znočilo, so te mirijade sveč plapolale, žarele in se tresle v temi. Bile so med njimi dolge, krajše in prav kratke. Nekatere so dajale le slabo, medlo luč, druge pa razširjale živahno svetlobo. Dudu je obstal ob tem pogledu kot začaran, nato pa vprašal svojo gostiteljico:

»Vsi dobri svetniki, kaj naj pomenijo vse te lučce?«

»To so luči življenja!« je odgovorila Smrt.

»Luči življenja...? Kaj menite s to besedo?«

»Tako! boš razumel! Vsak zemljan ima tu svojo svečo, na katero je navezано njegovo življenje.«

»Glej kak opravek!« je vzkliknil vmes Dudu. — »Toda vse te sveče so različne. Nekatere med njimi so velike, druge majhne; nekatere gore živahno, druge komaj še brlé.«

»Hej da! Tako je tudi v človeškem življenju. Eden začne rasti, drugi je v moči svojega življenja, tretji je na tem, da ugasne. Vsak dan se otroci rodé in starci mrjejo.«

»Razumem!« je zamrmral Dudu, ki je čutil, kot bi mu gomazili mravljinici po hrbtu. — »Glej tukaj svečo, ki ima tako lepo prihodnost!«

»To je sveča nekega novorojenca.«

»In ta tukaj, ki gori ko trideset bakelj?«

»To je sveča mladega moža dvajsetih let.«

»Povejte mi vendar, tovarišica,« reče bivši rešetar in se popraska po glavi — »rad bi videl svojo... Kje je?«

»Tukaj, ravno pod teboj!«

»Oh! To ni mogoče!« zajecjlja Dudu in obledi. Ta stenj je že skoraj porabljen... Ugasnila bo!«

»Kajpak, moj ubogi tovariš; samo tri dni boš še živel.«

»Kako! Kako...? Samo tri dni...! To ne more biti... Smrt, dobra prijatelja sva, ali ni mogoče kako popraviti te stvari? Ker ste gospodarica tega kraja, bi morda lahko podaljšala mojo svečo s tem, da vzamete malo voska oni-le sveči, ki je tako dolga, in ga daste moji?«

»Nemogoče! Ta sveča, ki je tako dolga, je ona tvojega sina. Če bi storila to, za kar me prosiš, bi ne bila pravična... Saj vendar veš, da sem pravičnost sama.«

»To je res!« je zasopihal nesrečni Dudu in pobesil glavo.

»Vse, kar morem storiti zate, je to, da te še nekoliko postaram, da boš imel manj strahu umreti.«

In reš! Ko je prišel Dudu domov, je bil tako star in izdelan, da je takoj, ko se je dotaknil praga svoje hiše, padel po stopnjicah ko kup pepela in prahu, ravno v trenutku, ko je ugasnila njegova sveča v gradu Smrti, pravične botre.

J. E. Bogomil:

Vrnitev.

Tunak je bil, čil in čvrst, ko je šel v tujino. Benkov Lovro namreč. Šel iz vzroka kakor sto in sto drugih: domovina mu je bila preozka in prerevna. Želel je videti svet; hotel je ujeti srečo.

Zato je šel. Najboljše svoje moči je potem porabil v tujini: na Ogrskem, na Nemškem, v Ameriki. A povsod trud in reva.

Sreča, da je še živ! Sedaj se vrača, onemogel starec. Nima več dovolj moči, nima gibčnosti, ne more se kosati z mlajšimi tovariši. Sevé, tujina je pisana mati, zato ga več ne mara, zato ga, onemoglega, vrača domovini, pravi materi, v naročje.

Vrača ga. A hvaležen je, da ga vsaj vrača. Neštetokrat je hrepenel po domu, po domačih bregovih, po rodni koči; spomin je romal tolikrat nazaj na domače trate in pašnike, in uho je želelo, da sluša domače glasove in domače zvonove. V sanjah je hodil okrog doma, srečaval znance, stiskal jim roko, smejal se in šalil z njimi. A ko se je na tuji zemlji prebudil, je spoznal prevaro, in v srce je legel jad.

A ni sanjal o domovini sam. Z njim je hrepenelo in sanjalo o domovini stotero rojakov iz vseh krajev slovenske domovine. Hrepeneli in sanjali so, dokler jih ni podsula zemlja v kakem samotnem rudniku, dokler jih ni potlačila kruta bolezen, dokler se niso izgubili v valovanju velikih mest... A domovine niso več našli tod, pač pa hladen grob. In pozabljen grob...

Glej, on se vrača. Že je na domačih tleh. Iz grobov pozabljenosti vstajajo mladi spomini. Tam za tistimle robom je izgubil Lisko, ondi dolj v dolini je zaspal na paši, in krave so prišle domov brez pastirja.

In tamle! Križ stoji ob cesti. Malo drugačen je danes, kakor je bil one dni: prenovljen je, ves lepši, a ne več tako ljubezniv... Kolikokrat je on prinašal semkaj cvetja, zasajal raznobarveni slak, da bi razveselil Križanega, da bi mu s svojo ljubeznijo polajšal trpljenje. Kolikokrat! Klečal je ob tem klečalu in molil v tistih lepih mladostnih dneh rad in mnogo... Križanemu je prižigal lučko, da bi mu ponoči, v temi, ne bilo dolgčas, da bi grda sova ne upala približati se križu in tu skovikati.